

ŚLĄSKIE
A PANDEMIA

EDUKACJA ZDALNA W WOJEWODZTWIE ŚLĄSKIM W DOBIE PANDEMII SARS-COV-2

dr Dagmara Dobosz
dr Marcin Gierczyk
dr Edyta Nieduziak

*na zlecenie Stowarzyszenia
Biznes - Nauka - Samorząd "Pro Silesia"*

Raport po 1 września 2020 r.
Czerwiec 2021

BIZNES NAUKA SAMORZĄD

Szanowni Państwo,

Sympatycy Stowarzyszenia Biznes – Nauka – Samorząd Pro Silesia”,

oddajemy do Państwa rąk raport przygotowany przez naukowców z Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego na zlecenie Stowarzyszenia Biznes – Nauka – Samorząd „Pro Silesia”, którego celem jest przedstawienie obaw rodziców i nauczycieli z województwa śląskiego wobec nowych form edukacji w dobie pandemii.

Raport przygotowany został w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez interdyscyplinarny zespół pedagogów, psychologów i politologów z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w okresie drugiej fali pandemii, we współpracy z Wydziałami Edukacji/Oświaty ośmiu gmin województwa śląskiego: Bytomia, Cieszyna, Dąbrowy Górniczej, Gliwic, Jastrzębia Zdroju, Piekar Śląskich, Pszczyny, Rudy Śląskiej. W badaniu udział wzięło ponad 8 tys. respondentów.

Stowarzyszenie Biznes – Nauka – Samorząd „Pro Silesia” powstało w 2017 r.

Od początku swej działalności skupia się na tworzeniu sprawnego partnerstwa międzysektorowego i rozwoju międzynarodowej działalności zrzeszonych podmiotów: samorządów, biznesu i nauki.

Stowarzyszenie zajmuje się także upowszechnianiem wiedzy na tematy związane z Unią Europejską, a od niedawna prowadzi działalność naukowo-badawczą. Jako regionalny think tank ma na celu wsparcie zrównoważonego rozwoju regionu.

Z wyrazami szacunku,

Prof. Wiesław Banyś

Prezes Stowarzyszenia

Biznes – Nauka – Samorząd „Pro Silesia”

Spis treści

- 3** Wstęp
- 4-8** REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI NAUCZYCIELI
- 4** 1.1 Zastosowane rozwiązania technologiczne
 - 4-5** 1.2 Trudności odczuwane przez nauczycieli w czasie edukacji zdalnej
 - 5-6** 1.3 Formy pomocy, z których korzystali nauczyciele
 - 6-7** 1.4 Relacje społeczne nauczycieli z uczestnikami procesu edukacji
 - 7-8** 1.5 Praca z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- 8-13** REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI UCZNIÓW
- 8-9** 2.1 Nauczanie przed pandemią i w czasie jej trwania w opiniach uczniów
 - 9-12** 2.2 Trudności w uczeniu zdalnym
 - 12** 2.3 Wsparcie udzielane przez nauczycieli w opiniach uczniów
 - 12** 2.4 Sposoby oraz częstotliwość kontaktów nauczycieli z uczniami
 - 13** 2.5 Zadowolenie badanych ze sposobu realizowania edukacji zdalnej (ON-LINE)
- 13-16** REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI RODZICÓW I OPIEKUNÓW
- 13-14** 3.1 Jakość kształcenia przed pandemią i w czasie jej trwania
 - 14** 3.2 Oferta szkoły a potrzeby edukacyjne uczniów i uczennic
 - 15** 3.3 Formy pomocy oferowane przez szkołę w okresie zdalnego nauczania
 - 15** 3.4 Trudności podczas edukacji zdalnej
 - 16** 3.5 Warunki środowiska domowego do realizacji edukacji zdalnej
- 17-18** REKOMENDACJE
- 19-20** PODSUMOWANIE

Spis wykresów

- 6** Wykres 1. Zmiany relacji społecznych nauczycieli z grupami uczestników procesu edukacji N=958
- 7** Wykres 2. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w edukacji zdalnej
- 10** Wykres 3. Trudności w uczeniu się zdalnym w opiniach badanych N=4875
- 13** Wykres 4. Ocena jakości kształcenia N=2837
- 14** Wykres 5. Poziom oferty szkoły a zaspokajanie potrzeb edukacyjnych uczniów N=2771

Wstęp

Zamknięcie szkół z powodu pandemii COVID-19 niewątpliwie spowodowało liczne zakłócenia w edukacji, a nauczanie zdalne stało się dla niej kołem ratunkowym. Dla naukowców było jasne, że bardzo szybko nastąpi intensyfikacja diagnoz w tym obszarze, uwzględniających różne aspekty funkcjonowania uczniów, nauczycieli i rodziców, odnoszące się do sposobu postrzegania przez nich takiej formy edukacji.

Niniejszy raport dotyczący edukacji zdalnej na terenie województwa śląskiego w czasie pandemii SARS-COV-2 został przygotowany w okresie drugiej fali pandemii w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez interdyscyplinarny zespół pedagogów, psychologów i politologów z Uniwersytetu Śląskiego. Badania te miały charakter ilościowy – zostały oparte o badania surveyowe z użyciem ankiety. Wszystkie narzędzia zostały autorsko skonstruowane przez zespół badawczy. Projekt badawczy uzyskał aprobatę Komisji Etyki ds. badań Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Podstawowym celem prowadzonych badań była diagnoza dotycząca jakości edukacji zdalnej doświadczanej przez respondentów w związku z sytuacją zagrożenia COVID-19, widzianej i ocenianej z ich perspektywy. W wymiarze prakseologicznym badania zmierzały do opracowania rekomendacji pozwalających na poprawę funkcjonalności edukacji zdalnej w kształceniu uczniów.

Badania zostały przeprowadzone na terenie gmin: Bytom, Cieszyn, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Piekary Śląskie, Pszczyna i Ruda Śląska za pomocą kwestionariusza zamieszczonego na platformie badawczej LimeSurvey¹ na przełomie grudnia 2020 i stycznia 2021 roku. W badaniu wzięło udział łącznie 8 670 respondentów. **Analizy zostały oparte na odpowiedziach uzyskanych od 958 nauczycieli, 2 837 rodziców oraz 4 875 uczniów.**

¹ Użycie systemu ankietowego on-line LimeSurvey odbyło się na licencji posiadanej przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI NAUCZYCIELI

1.1 Zastosowane rozwiązania technologiczne

Część uzyskanych odpowiedzi okazała się zgodna z oczekiwaniami. **91% wskazań świadczących o bardzo częstym i 5% o częstym wykorzystaniu dziennika elektronicznego potwierdziło jego powszechność w pracy większości placówek.** Wśród wymienionych w kwestionariuszu ankiety narzędzi, z których nauczyciele mogli korzystać przed wprowadzeniem edukacji zdalnej, można wymienić pocztę elektroniczną oraz zintegrowaną platformę edukacyjną epodreczniki.pl. Z tej pierwszej korzysta ponad 94%, w tym 67% robi to bardzo często. Nauczyciele wskazywali też na korzystanie z serwisu społecznościowego Facebook i komunikatora internetowego Facebook Messenger (31%). Wydaje się to uzasadnione tylko w sytuacji kontaktów prywatnych i przynależności do grupy – społeczności albo korzystania z fanpage'a szkoły. **Większość szkół korzystała z możliwości usług internetowych dzięki aplikacjom Microsoft Teams i Google Classroom (ponad 90%).** Niektóre szkoły wybrały aplikację Zoom, 14% respondentów korzysta z niej bardzo często i często.

1.2 Trudności odczuwane przez nauczycieli w czasie edukacji zdalnej

Największym wyzwaniem dla nauczycieli okazały się trudności dydaktyczne, zwłaszcza związane z **brakiem możliwości monitorowania postępów uczniów, zastosowaniem metod aktywizujących oraz pracy grupowej** (blisko połowa w każdej z kategorii). **50% respondentów zadeklarowało, że nie doświadczało trudności wynikających z braku możliwości weryfikacji obecności uczniów,**

aczkolwiek ok. ¼ upatrywała w tym trudności. Podobnie rozłożyły się odpowiedzi dotyczące trudności związanych z brakiem możliwości oceniania pracy uczniów. Ponad połowa (54%) nauczycieli raczej nie dostrzegała i zdecydowanie nie dostrzegała trudności w tym zakresie, jednakże 24% oceniło to utrudnienie w sposób zupełnie odmienny. **Nauczyciele nie widzieli problemu w braku możliwości dokumentowania własnej pracy (36% zdecydowanie nie, 43% raczej nie), nie doświadczali trudności w przygotowywaniu materiałów do zajęć (73%), deklarowali brak trudności w dostępie do pomocy on-line. Problemатyczny dla 63% respondentów okazał się brak możliwości realizacji materiału dydaktycznego zgodnie z planem.** Sugerowane przez niektórych problemy o charakterze technicznym dotknęły nauczycieli w niewielkim stopniu. **Ponad 70% respondentów nie miało problemów z dostępem do sprzętu, Internetu i umiejętnościami obsługi technologii.** Około ⅔ respondentów zdecydowanie nie odczuwało i raczej nie odczuwało kłopotów wynikających z zagospodarowania miejsca do pracy w domu. W wypowiedziach spoza tych zaproponowanych w kafeterii nauczyciele podkreślali liczne dolegliwości zdrowotne wywołane wielogodzinną pracą przed komputerem. Wskazywali na bóle kręgosłupa, problemy ze wzrokiem, a także na trudności o charakterze psychicznym.

1.3 Formy pomocy, z których korzystali nauczycieli

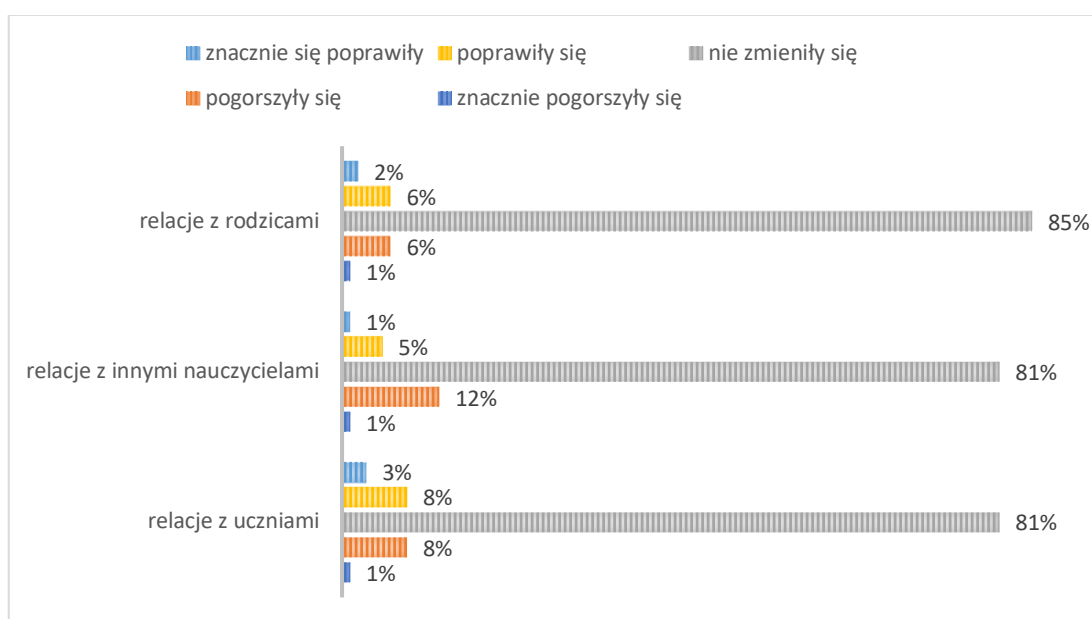
W świetle uzyskanych wyników badań najlepsze wyniki odnotowano w zakresie nieformalnego sposobu radzenia sobie z sytuacjami trudnymi. **Znacząca większość respondentów (ponad 90%) korzystała z konsultacji i rozmów z innymi nauczycielami.** Ważna okazała się również pomoc członków rodziny lub przyjaciół (68%). W ramach pomocy opartej na relacjach interpersonalnych pojawiły się także konsultacje i rozmowy z dyrekcją (85%). **Ważną rolę odegrała praca samokształceniowa nauczycieli, którzy korzystali z filmików instruktażowych, podręczników, materiałów edukacyjnych w zakresie technologii informacyjno-**

-komunikacyjnych wykorzystywanych w edukacji (94%) oraz szkoleń on-line (95%). Niewiele ponad połowa respondentów korzystała z konsultacji i rozmów z pracownikami technicznymi (informatykami – 57%) oraz ze wsparcia specjalistów (pedagogów i psychologów) z własnej placówki (54%). Niekorzystnie na tle świadczonej pomocy wypadło korzystanie z informacji na stronie Instytutu Badań Edukacyjnych. Po tę formę pomocy sięgało 15% respondentów **Dla ponad połowy ankietowanych nauczycieli (63%) istotne pozostawało śledzenie informacji oraz komunikatów na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej (obecnie Ministerstwa Edukacji i Nauki).**

1.4 Relacje społeczne nauczycieli z uczestnikami procesu edukacji

Bezpośrednią konsekwencją społeczną wprowadzenia edukacji zdalnej była zmiana charakteru relacji interpersonalnych między uczestnikami tego procesu. **Pomimo ograniczonych możliwości bezpośredniego kontaktu sam charakter relacji nie uległ zmianie i to w odniesieniu do wszystkich uczestników procesu edukacji.**

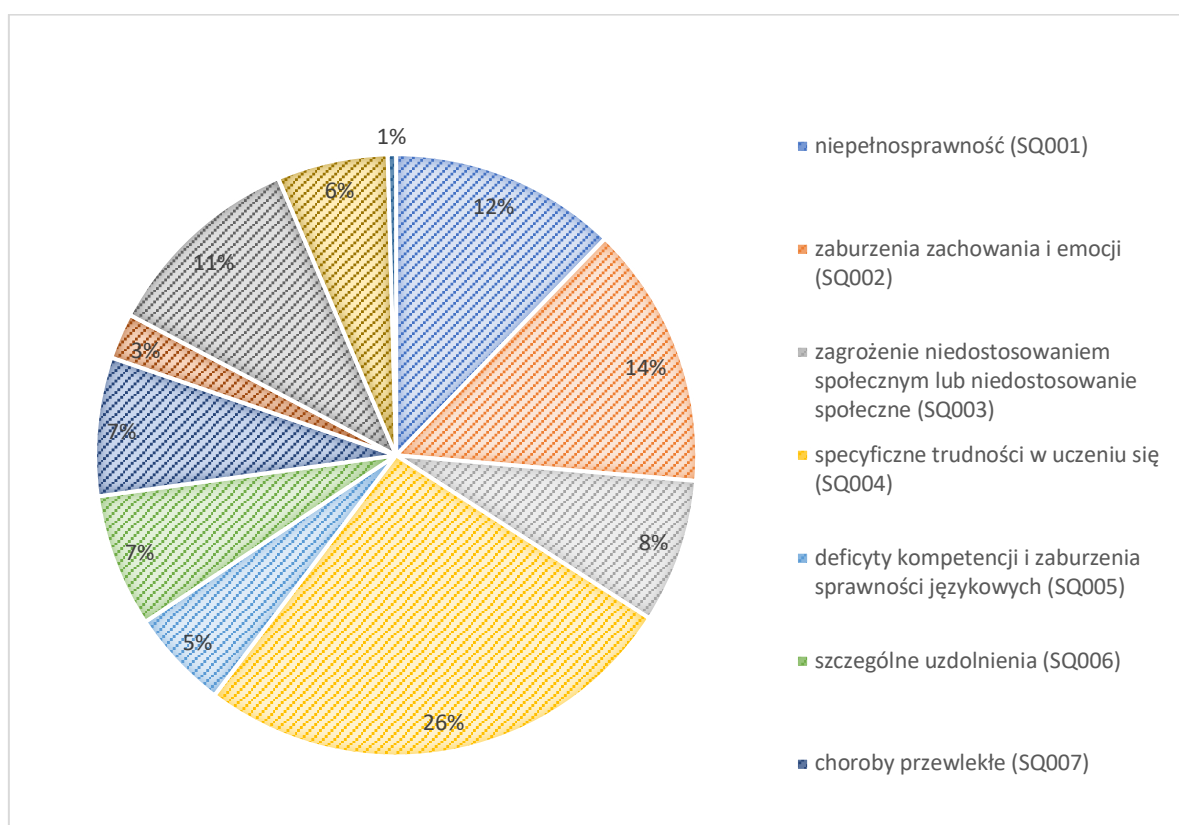
Wykres 1. Zmiany relacji społecznych nauczycieli z grupami uczestników procesu edukacji N = 958

Ponad 80% respondentów nie dostrzega różnicy w sferze relacji społecznych. Interpretacja wyników tego pytania wymaga jednak szczególnej ostrożności. Celem było bowiem sprawdzenie, czy doszło do zmiany, a nie ocena jakości relacji, co oznacza, że jeśli relacje były dobre, to takie pozostały, a jeśli były złe to, także takie pozostały. Zmiana narzędzia komunikacji nie została zatem odebrana w opinii większości respondentów jako katalizator/ czynnik warunkujący przemianę.

1.5 Praca z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Wykres 2. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w edukacji zdalnej wg liczby wskazań

Najliczniejszą grupę uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, z którymi pracowali ankietowani nauczyciele, stanowiły osoby mające specyficzne trudności w uczeniu się (77%), czyli grupa uczniów z dysleksją rozwojową, dysortografią, dysgrafią, dyskalkulią. Dla tej grupy odbiorców pomocy

nauczyciele mogą znaleźć wiele materiałów on-line przydatnych do wykorzystania podczas lekcji i zajęć specjalistycznych.

Na uwagę zasługuje wskazana przez **41% nauczycieli grupa uczniów z zaburzeniami zachowania i emocji**. Wydaje się, że odsetek uczniów z tym rodzajem problemów jest dość wysoki i może budzić niepokój w kontekście wiedzy o uzależnieniach behawioralnych wynikających z nadużywania technologii cyfrowych. Z drugiej strony – w tej grupie uczniów są także osoby z fobią szkolną, fobią społeczną, innymi zaburzeniami objawiającymi się lękiem społecznym. Dla nich zajęcia zdalne mogły mieć wymiar pozytywny.

36% nauczycieli pracowało z uczniami z niepełnosprawnością, czyli mającymi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W pracy z taką grupą uczniów konieczne jest respektowanie stworzonego na podstawie wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia, indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego oraz prowadzenie zajęć rewalidacyjnych. Uczniowie z niepełnosprawnością uczęszczający do szkół ogólnodostępnych nie mieli albo mieli ograniczone możliwości pracy w bezpośrednim kontakcie ze swoimi nauczycielami.

REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI UCZNIÓW

2.1 Nauczanie przed pandemią i w czasie jej trwania w opiniach uczniów

Jedną z eksplorowanych w trakcie badań kwestii była ocena poziomu nauczania przez szkołę oraz poziomu zaangażowania się uczniów w naukę przed pandemią i w jej trakcie. Kształcenie przed pandemią (przed marcem 2020 r.) pozytywnie

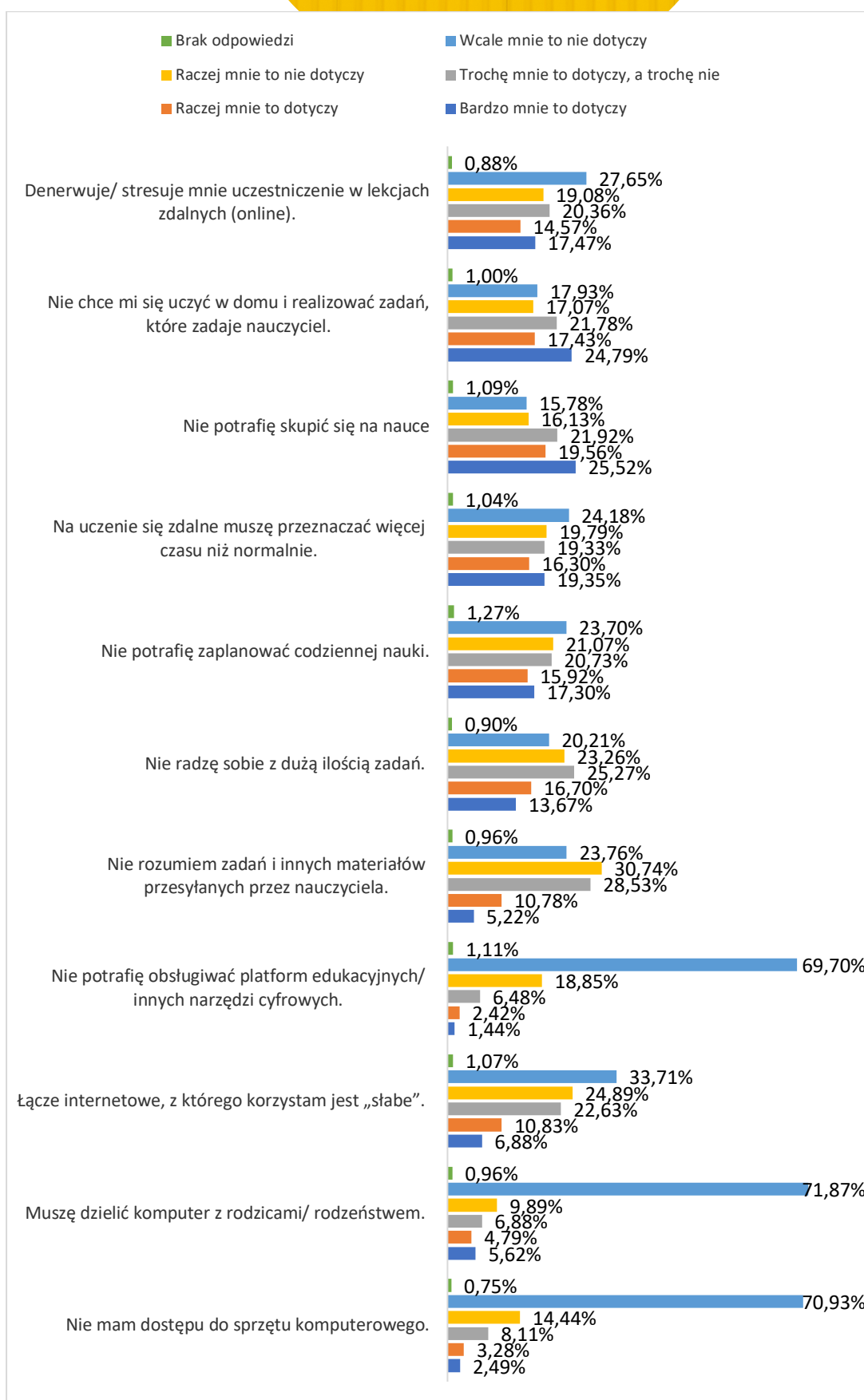
oceniało blisko $\frac{3}{4}$ badanych (74,71% – suma odpowiedzi bardzo dobrze oraz raczej dobrze). Natomiast w czasie pandemii (kiedy szkoły były zamknięte) pozytywną ocenę poziomu nauczania w szkole wyrażał już tylko co drugi respondent (49,95% – suma odpowiedzi bardzo dobrze oraz raczej dobrze).

Ponad 70% badanych uczniów oceniło swoje zaangażowanie w naukę przed pandemią jako wysokie lub bardzo wysokie, natomiast w odniesieniu do czasu pandemii taką odpowiedź wybrało już tylko 45,27% uczniów. Wzrosła liczba osób deklarujących swoje zaangażowanie jako złe i bardzo złe z 7,84% (suma odpowiedzi raczej źle i bardzo źle) przed pandemią do ponad $\frac{1}{4}$ badanych w czasie pandemii. **Podsumowując: zdaniem badanych uczniów edukacja zdalna jest oceniana jako nauka na niższym poziomie niż edukacja tradycyjna, w mniejszym stopniu zachęca do uczestnictwa w zajęciach i nauki.**

2.2 Trudności w uczeniu się zdalnym

Analiza opinii badanych uczniów na temat trudności, z jakimi zmagali się w czasie lekcji on-line pokazała, że kwestie związane ze sprzętem, np. brak komputera, konieczność jego dzielenia z innymi członkami rodziny czy słabe łącze internetowe nie stanowiły dla badanych istotnego problemu.

Wykres 3 Trudności w uczeniu się zdalnym w opiniach badanych N=4875

Również większość badanych zadeklarowała, że nie doświadcza trudności ze zrozumieniem materiałów i zadań przesyłanych przez nauczycieli, obsługą platform edukacyjnych czy stresem związanym z uczestnictwem w zajęciach on-line. Z odpowiedzi respondentów wynika, że podczas edukacji zdalnej napotykają oni głównie na dwa problemy – brak motywacji do nauki w domu i realizowania zadań zleconych przez nauczyciela oraz problemy z skupieniem się na lekcjach i nauce. Doświadczenie tych trudności zadeklarował 1 na 4 uczniów. **Omówione wyniki pozwalają na postawienie tezy, że deklarowane przez badanych trudności, choć należą do problemów występujących także w odniesieniu do tradycyjnej formy nauczania, nabrały szczególnego znaczenia przy przejściu na formę zdalną zajęć.** Poniżej przytoczono przykładowe wypowiedzi respondentów:

Totalny brak motywacji do czegokolwiek, trudno mi nawet wstać z łóżka, bardzo słaby stan psychiczny, narastające problemy zdrowotne.

Nie lubię być w domu podczas nauki, wolę iść do szkoły, brakuje mi kolegów, którzy mogliby mi pomóc, jak mamy i taty nie ma w domu.

Nie umiem wstać nawet o siódmej i nic mi się nie chce, więc często nie robię zadań domowych.

Jestem leniwy, ale mam dobrą pamięć więc chodząc do szkoły przyswajałem coś z lekcji a podczas nauczania zdalnego i lekcji online w ogóle nie słucham nauczycieli.

Rozprasza mnie w ciągu lekcji fakt, że siedzę na komputerze i mogę odpalić sobie jakąś grę/film/serial.

Nawet pusta ściana mnie bardziej interesuje od patrzenia na monitor i słuchania nauczyciela.

Na opisaną sytuację składa się wiele czynników, np. stan zdrowia, zmęczenie izolacją i pandemią, liczne rozpraszacze związane z korzystaniem z Internetu (reklamy, powiadomienia, możliwość przeglądania innych treści w czasie lekcji), zmiana sposobu ucznia się, brak bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami,

nauczycielem czy brak umiejętności uatrakcyjniania zajęć przez prowadzących zajęcia.

2.3 Wsparcie udzielane przez nauczycieli w opiniach uczniów

Badani uczniowie wskazywali, że nauczyciele dbali o to, aby rozmawiać z podopiecznymi o bieżących wydarzeniach związanych z pandemią, o samopoczuciu uczniów oraz pomagali i udzielali rad, dotyczących samodzielnej organizacji nauki zdalnej.

Równocześnie większość badanych deklarowała, że nie ma stałego kontaktu z nauczycielem (51,03% – suma odpowiedzi raczej nie i zdecydowanie nie), nie czuje zainteresowania swoimi sprawami i problemami (53,50%) ze strony nauczyciela oraz nie ma poczucia, że może liczyć na jego pomoc (45,98%). Powyższe wyniki sugerują, że w **trakcie edukacji zdalnej nauczyciele powinni zwracać większą uwagę na indywidualne podejście i zainteresowanie sprawami uczniów.**

2.4 Sposoby oraz częstotliwość kontaktów nauczycieli z uczniami

Analiza wypowiedzi badanych na temat sposobów kontaktowania się nauczycieli z uczniami pokazała, że **najczęściej stosowaną formą kontaktu i prowadzenia zajęć były platforma e-learningowa i lekcje na żywo (66,06%) oraz e-dziennik (25,81%).** Według badanych nauczyciele najrzadziej korzystali z nagrań własnych lekcji i czatów, rzadko też odsyłali uczniów do gotowych materiałów znajdujących się w Internecie.

2.5 Zadowolenie badanych ze sposobu realizowania edukacji zdalnej (on-line)

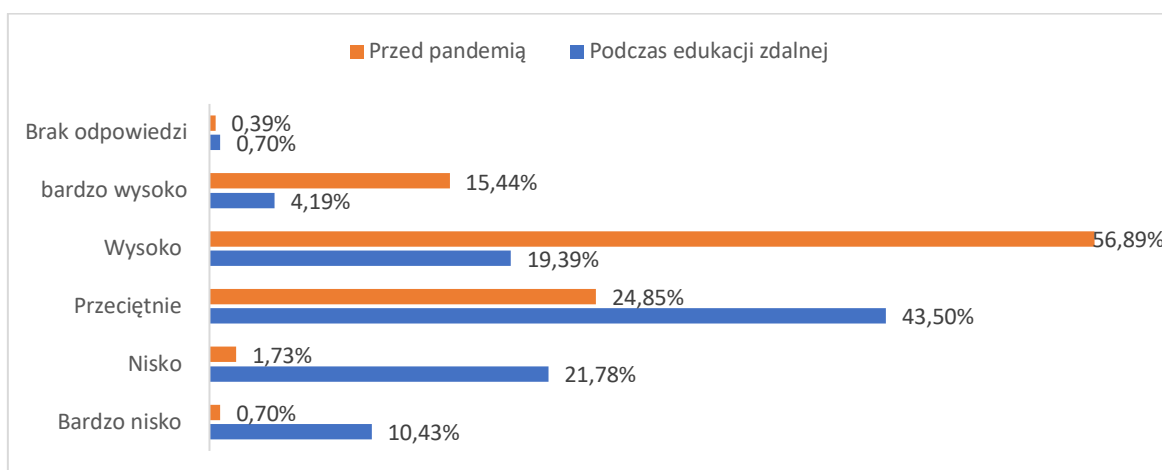
Większość respondentów była zadowolona lub umiarkowanie zadowolona ze sposobu prowadzenia zajęć przez nauczycieli w formie on-line. Negatywne opinie na ten temat wyraziło jedynie 17,22% badanych (suma odpowiedzi raczej mi to nie odpowiada i wcale mi to nie odpowiada).

REALIZACJA EDUKACJI ZDALNEJ W PERCEPCJI RODZICÓW I OPIEKUNÓW

3.1 Jakość kształcenia przed i w czasie pandemii

Zdecydowana większość rodziców i opiekunów oceniała jakość kształcenia przed pandemią na poziomie wysokim 56,80% i bardzo wysokim 15,44%. Ocena ta ulega diametralnej zmianie, biorąc pod uwagę okres edukacji zdalnej, co obrazuje wykres 4. Widać, że odsetek ocen wysokich i bardzo wysokich oscyluje w granicach kilku i kilkunastu procent.

Wykres 4. Ocena jakości kształcenia N=2837

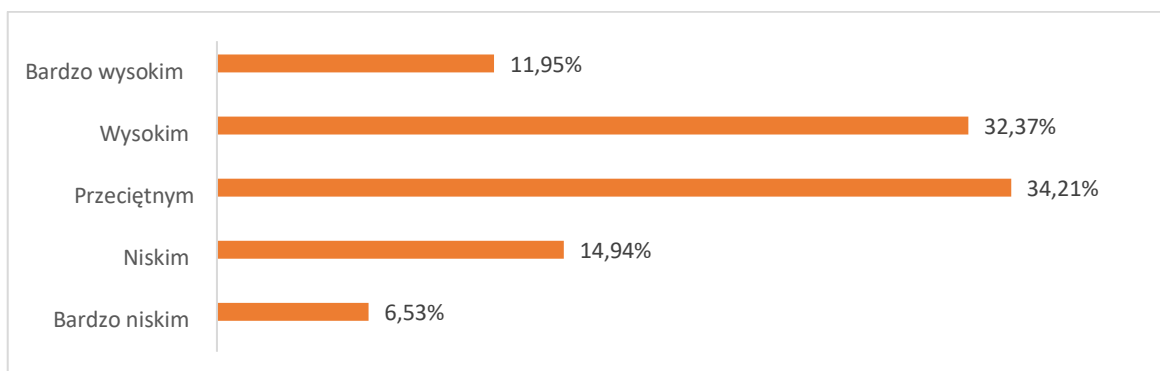

Jakość kształcenia podczas edukacji zdalnej na terenie województwa śląskiego została oceniona przez rodziców i opiekunów głównie jako przeciętna (43,50%), a co piąty respondent ocenił ją na poziomie niskim (21,78%), z kolei prawie co dziewiąty – na poziomie bardzo niskim.

3.2 Oferta szkoły a potrzeby edukacyjne uczniów i uczennic

Co trzeci rodzic i opiekun ocenił ofertę szkoły w zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych uczniów na poziomie przeciętnym, a co piąty (21,57%) na poziomie niskim lub bardzo niskim. Natomiast nieco ponad 44% respondentów oceniło ją na poziomie wysokim i bardzo wysokim. **Na podstawie uzyskanych wyników można wnioskować, że szkoły w zadowalającym stopniu zaspokajają potrzeby edukacyjnej swoich uczniów podczas edukacji zdalnej.**

Wykres 5. Poziom oferty szkoły a zaspokajanie potrzeb edukacyjnych uczniów N=2771

Analiza wyników uwzględniająca miejsce zamieszkania respondentów (poszczególne gminy) ukazała, iż **niezależnie od miejsca zlokalizowania szkoły** na terenie badanych miast ich poziom zaspokajania przez nie **potrzeb edukacyjnych uczniów jest oceniany na zbliżonym poziomie.**

3.3 Formy pomocy oferowane przez szkołę w okresie zdalnego nauczania

Rodzice i opiekunowie zostali także poproszeni o wskazanie, jakie formy pomocy były oferowane przez szkołę w okresie zdalnego nauczania. Jak wynika z udzielonych przez nich odpowiedzi, jedną z najpowszechniejszych form pomocy były porady prowadzone przez specjalistów zatrudnionych w danej szkole, które stanowiły ponad 75%. Co trzeci respondent wskazał na pomoc w organizowaniu edukacji zdalnej i opieki specjalistycznej nad dzieckiem (37,5%) oraz instruktaże w zakresie pracy edukacyjnej z dzieckiem (34,41%). Co piąty badany wskazał natomiast na zajęcia edukacyjne (26,97%) oraz warsztaty (20,55%) dla nich przeznaczone. Wyniki pokazały, że **główną formą pomocy realizowaną w szkołach na terenie województwa śląskiego były porady dla rodziców prowadzone przez specjalistów zatrudnionych w szkole.**

3.4 Trudności podczas edukacji zdalnej

Ponad połowa rodziców i opiekunów (50,83%) uznała, że **zdecydowaną trudnością, jaką napotkali podczas edukacji zdalnej ich dzieci, był brak bezpośredniego kontaktu z nauczycielem oraz brak kontaktu dziecka z rówieśnikami (57,07%)**. Co trzeci respondent (32,70%) zwrócił uwagę na konieczność udzielania większego wsparcia w nauce dziecku/ dzieciom, niż miało to miejsce przed pandemią. Co piąty rodzic/ opiekun (20,94%) wskazał, że problemem był również brak wystarczającej informacji o organizacji nauczania zdalnego oraz zbyt duża liczba przesyłanych dziecku/ dzieciom zadań do wykonania. 16% ankietowanych mierzyło się z brakiem odpowiedniego łącza internetowego, a prawie co 10 badany wskazał na brak odpowiedniego sprzętu komputerowego.

3.5 Warunki środowiska domowego do realizacji edukacji zdalnej

Wśród dominujących problemów dotyczących edukacji zdalnej, jakie pojawiały się we wskazaniach rodziców, wskazywano na konieczność bycia nauczycielem dla swojego dziecka/ dzieci (41,67%). Co trzeci rodzic/ opiekun wskazał również na niemożność rozładowania nadmiaru energii przez dziecko/dzieci (34,43%) oraz brak motywacji dziecka/dzieci do uczestnictwa w tak realizowanej edukacji (34,02%). 28,13% wskazała również na brak czasu na pilnowanie realizacji przez dziecko/ dzieci edukacji zdalnej. Blisko co dziesiąty badany podkreślił brak przestrzeni do optymalnej realizacji edukacji zdalnej (13,11%) oraz zbyt małą ilość sprzętu lub jego brak (12,59%). Rodzice i opiekunowie zostali również zapytani o to, co pomaga im w udzielaniu pomocy dziecku w zdalnej edukacji. **Jednym z najczęstszych wskazań respondentów było wykorzystywanie w tym celu portali edukacyjnych**, z których korzystała prawie połowa badanych. Co trzeci respondent wskazał, iż była to wymiana doświadczeń z innymi rodzicami (33,66%), niewiele mniej wskazało, że był to kontakt i współpraca z nauczycielem (30%). Co piąty rodzic/ opiekun (19,70%) wskazał, że jego dziecko nie wymagało pomocy z jego strony.

Rekomendacje

W wymiarze prakseologicznym niniejsze badania zmierzały do opracowania postulatów zmierzających do poprawy funkcjonalności edukacji zdalnej w kształceniu uczniów, tak aby wzmocnić jej efektywność oraz umożliwić osiągnięcie zamierzonych efektów uczenia się.

- Szkoły powinny wypracować i wdrożyć rozwiązania pozytywnie wpływające na motywację uczniów do nauki online. Wyższy poziom motywacji, zainteresowania i aktywności uczniów podczas lekcji zdalnych zapewnić może refleksyjne wykorzystywanie przez nauczycieli innowacyjnych narzędzi cyfrowych, tak aby uczynić lekcje bardziej atrakcyjnymi dla uczniów.
- Nauczanie zdalne nie może zwiększać ogólnego obciążenia ucznia. Warto zastanowić nad opracowaniem pewnych wskaźników, które pozwolą określić nauczycielowi, ile czasu pracy uczeń musi poświęcić na zrealizowanie danego materiału.
- Zintensyfikowanie wydarzeń online integrujących uczniów, które pozwolą im na zaspokojenie potrzeby kontaktów z rówieśnikami.
- Szkoły powinny zadbać o to, aby rodzice wiedzieli, jak używać odpowiednich technologii i sprzętu do wspierania zdalnej edukacji swoich dzieci.
- Opracowanie przez pedagogów i psychologów wskazówek dla dzieci i rodziców, dotyczących skutecznej nauki w domu, w tym organizowania/planowania pracy i czasu na odpoczynek.
- Podjęcie działań profilaktycznych oraz opracowanie dobrych praktyk na rzecz zapobiegania problemom zdrowia fizycznego i psychicznego w czasie edukacji zdalnej.
- Konieczne staje się kształcenie podmiotów edukacji w zakresie ochrony prawnej własnego wizerunku, zgody na upublicznianie zajęć, prac powstałych podczas lekcji, ochrony autorskich pomocy i rozwiązań dydaktycznych.

- Przejście w tryb edukacji zdalnej nie powinno polegać jedynie na przeniesieniu w przestrzeń wirtualną rozwiązań stosowanych w pracy w kontakcie rzeczywistym.
- Informacje ze strony nauczycieli o negatywnych skutkach zdrowotnych pracy zdalnej sugerują potrzebę rewizji przepisów BHP dotyczących pracy przy komputerze i przyspieszonych badań okresowych nauczycieli. Podobnym badaniom powinni być poddani także uczniowie.
- Wykorzystanie webinarów, filmów, warsztatów on-line w utrzymywaniu współpracy może okazać się bardzo pomocne, zwłaszcza w okolicznościach utrudniających bezpośredni udział rodzica w takich formach pomocy.
- Konieczne wydają się pilne rozwiązania w postaci zapewnienia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dodatkowego wsparcia dydaktycznego i terapeutycznego, opartego na relacjach bezpośrednich; wykorzystanie możliwości edukacji zdalnej do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, dla których udział bezpośredni w zajęciach w szkole jest niemożliwy albo wiąże się z dodatkowymi trudnościami natury psychicznej czy społecznej.

Podsumowanie

Kolejne fale pandemii Covid-19 wymuszają podejmowanie decyzji o zamykaniu szkół i przechodzeniu z zajęć bezpośrednich na zajęcia w trybie online. Umożliwia to uczniom kontynuowanie nauki oraz przyczynia się do rozwoju edukacji zdalnej i kompetencji nauczycieli i uczniów w tym zakresie.

Chociaż niniejsze badania odnoszą się do doświadczeń z okresu drugiej fali (po 1 września 2020 r.), kolejne przejście od nauczania bezpośredniego do nauczania on-line wciąż wiąże się z podejmowaniem przez uczniów, nauczycieli i rodziców nowych wyzwań.

Przeprowadzone badania pokazały, że choć nauczyciele realizowali pracę nad rozwojem swojego warsztatu w zakresie nauczania zdalnego, wciąż istnieje potrzeba bardziej specjalistycznego szkolenia w obszarze korzystania z zasobów technologicznych i cyfrowych, szczególnie w takich aspektach, jak aktywizowanie uczniów, monitorowanie ich pracy czy prowadzenie pracy grupowej. Z perspektywy efektywnej edukacji nie wystarczy, aby nauczyciele wiedzieli o urządzeniach, programach i aplikacjach, ale również umieli dostosować ich cechy do różnych przedmiotów, grup i kontekstów. W warunkach edukacji zdalnej konieczne jest wyjście poza tradycyjne metody prowadzenia lekcji i poszukiwanie takich, które zachęcą uczniów do uczestnictwa w zajęciach.

Badani uczniowie, mimo iż pozytywnie oceniali pracę nauczycieli w zakresie realizowania edukacji zdalnej, równocześnie stali na stanowisku, że w porównaniu do czasu sprzed pandemii jakość kształcenia oraz ich zaangażowanie w naukę spadły. Jako główny problem uczniowie wskazywali brak motywacji do nauki w domu, zatem wyzwaniem, które stoi przed nauczycielami i rodzicami, jest pomoc

dzieciom i młodzieży w zmianie stylu uczenia się, wzmocnienie kompetencji w zakresie samokształcenia i zainteresowanie uczniów edukacją.

Także badani przez nas rodzice i opiekunowie dostrzegali brak motywacji dzieci do nauki, wskazywali również, że niejednokrotnie muszą pełnić rolę nauczyciela swojego dziecka, na co nie mają czasu, zdarza się również, że nie mają odpowiedniego zasobu wiedzy. W kontekście zdalnego nauczania rodzice stali się kluczowym zasobem, dlatego budowanie harmonijnej relacji rodzina–szkoła nabrało szczególnego znaczenia. Priorytetem powinna być dwustronna komunikacja między rodzinami i szkołami.

Ostatnia kwestia, na którą warto zwrócić uwagę, to sygnały ze strony uczniów, związane z postrzeganiem nauczyciela (z powodu jego fizycznej nieobecności) jako odległego i niezainteresowanego osobistymi problemami dzieci. Należy zatem zadbać o to, aby dzieci i młodzież mieli możliwość dzielenia się swoimi obawami i pytaniami oraz uzyskania wsparcia w zakresie dobrostanu psychicznego.

Autorzy niniejszego raportu mają nadzieję, że wnioski z niego płynące pomogą szkołom, rodzicom i opiekunom w planowaniu i przygotowaniu się na nadchodzący rok szkolny.

Autorzy raportu

Dagmara Dobosz – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Pracuje w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorka kilkudziesięciu publikacji naukowych. Jej zainteresowania badawcze oscylują wokół zagadnień problematyki płci społeczno-kulturowej, seksualności człowieka, seksualizacji kultury oraz dobrostanu dzieci i młodzieży. Członek zespołu powołanego w ramach działania pn.: Wsparcie naukowo-strategiczne w ramach projektu pt. *Młodzi robią Metropolię 2020–2021*.

Marcin Gierczyk – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Pracuje w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jego zainteresowania naukowe dotyczą środowiskowego i edukacyjnego wsparcia dzieci i młodzieży uzdolnionej, rozwiązań metodologicznych diagnozowania i optymalizacji dobrostanu dzieci i młodzieży oraz zagadnień statusu płci w różnych kontekstach społecznych. Członek zespołu powołanego w ramach działania pn.: Wsparcie naukowo-strategiczne w ramach projektu pn. *Młodzi robią Metropolię 2020–2021*. Członek Polskiej Sieci Badawczej Rodzice w Edukacji (Polish Network About Parents in Education).

Dr Edyta M. Nieduziak, absolwentka Wydziału Pedagogiki i Psychologii oraz Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół kulturowych i społecznych kontekstów niepełnosprawności, *disability study*. Prowadzi badania dotyczące rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością, edukacji inkluzyjnej, wykorzystania twórczości i sztuki w procesach terapeutycznych i rozwojowych. Autorka licznych artykułów, publikowanych m.in. w czasopiśmie: „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, „Człowiek. Niepełnosprawności. Społeczeństwo”. Aktywnie działa na rzecz osób z niepełnosprawnością i ich środowiska w organizacjach pozarządowych.

Zespół badawczy (kolejność alfabetyczna)

dr Bogumiła Bobik
dr Edyta Charzyńska
dr Dagmara Dobosz
dr Marcin Gierczyk
dr Paweł Grzywna, prof. UŚ
dr Hewilia Hetmańczyk
dr Dominika Hofman-Kozłowska
prof. dr. hab. Ewa Jarosz
dr Patrycja Młynek
dr Edyta Nieduziak
dr Dorota Prysak
dr hab. Przybylska Irena, prof. UŚ
mgr Karolina Skop
dr Natalia Stępień-Lampa
dr Anida Szafrąska

Stowarzyszenie Biznes – Nauka – Samorząd „Pro Silesia”

ul. Opolska 15

40-084 Katowice

prosilesia@prosilesia.pl

www.prosilesia.pl